

set s csak kisebb fontosságú változtatásokat tett, jóformán csak a sántító iambuszon segített. Pedig nem ártott volna több és nagyobb javítás. Nem a klasszikusaink végezte fordításokra gondolok. Az a pár tévedés, a melyet Petőfi és Vörösmarty fordításaiban a tudományos kritika kimutatott, nem von le annyit érdemükből, hogy értük megsértsük az írói tulajdont. Nem, első sorban az élő fordítóknak kellett volna munkájukon simítaniuk, s a többiek közül a kevésbé neves írók fordításait lehetett volna correcturába adni, nemcsak mert nevük volt kisebb, hanem mert tehetségük is, és mert egyik-másik magyarosítás létrejöttét az irodalmi vagy színi szükségnek köszöni. Csak egyet említek, a Szigligeti III. Rikárdját. E fordítás tele van zökkenőkkel, homályos vagy érthetetlen helyekkel, nehézkes: erre bizton reáfért volna a horatiusi «*corrige, sodes, hoc et hoc.*»

Az olvasót a kiadónak, Voinovich Gézának bevezetési készítek elő a nagy költő élvezésére. Négy tanulmány végzi e föladatot, egy általános bevezető, egy-egy a tragédiákról, a történeti színművekről és a vígjátékokról meg regényes színművekről. Ügyes tollal, szellemmel megírt értekezések, tájékoztatnak a költő életéről, drámáinak forrásairól, kompozíciójáról és stílusáról, a korabeli színpadról, s ha rövidre fogottak és odavetettek is, ha nem is ért az olvasó vele mindenben egyet, sőt itt-ott ellenmondást csal is ki ajkunkról, érdekesek és gondolatokat ébresztenek azokban, a kik figyelemmel olvassák. Egy ellenmondására rámutatok. Bevezető szavaiban, de később gyakran hangoztatja, hogy Shakspeare megértésére külső segítő eszközre nincs szükség, ha szelleméhez, lángelméjéhez akarunk férni, más uton nem indulhatunk, mint azon, a melyet színművei ismerete nyújt. Szóval, az irodalomtörténeti módszert kizárólag az æsthetikai és pszichologiai vizsgálódásra korlátozza. És mégis, tanulmányai lépten-nyomon bizonyosságot tesznek róla, hogy a tőle lenézett «adatgyűjtőknek», az irodalomtörténet kisebb-nagyobb munkásainak eredményeit, megállapításait mennyire fölhasználja, egy-egy apróságnak látszó körülményből mennyi következtetést von le. És ez természetes is. Az ú. n. æsthetikai módszer egymagában nem elégséges a költői lélek megértésére, szövetkeznie kell a kutató, adatokat kereső módszerrel s a ki az elődök szerény de alapvető munkásságát fölhasználja, gondoljon elismeréssel azokra, a kiknek vállán emelkedett.

Ajánljuk a hat kötetet az érdeklődőknek — és ki ne érdeklődne Shakspeare iránt! — első sorban pedig az iskoláknak figyelmébe.

Cs. E.

HAZÁNK ÉS A KÜLFÖLD.

Nyilatkozat. A Magyar Pædagogia utolsó számában ennek a rovatnak végén *i—s* úr annak ötletéből, hogy a Berlinben megjelenő

«*Monatschrift für höhere Schulen*» juliusi számában az «*Ungarische Pädagogische Revue*» nyomán Wlassics miniszter tavalyi költségvetési beszédének a német középiskolai reformra vonatkozó részét közli, néhány olyan megjegyzést tett, melyekből ismételt elolvasás után sem tudtam egészen kikokosodni, de annyit kiéreztem belőlük, hogy a referens úr ezzel a dologgal nincsen meglegedve, s ha nem is gyanúsít, enyhén szólva, elfogultan kritizál. De vajjon kit, a minisztert, a *Monatschrift*ot vagy a *Revue*-t?

Én, mint a *Revue*-nek főszerkesztője, de a ki egyébként is vagy 18 év óta úgyszólván egészen egyedül informálok a külföldet a mi tanügyi mozgalmainkról, s ezt valóságos misszióknak tekintettem, melyet a tölem telhető lelkesedéssel és lelkiismeretességgel végeztem s a melyért soha semmit sem kaptam, ha csak nem legutóbb a rangsorbeli számlátráról való lerugást — én mondom, mindenképen szükségesnek tartom, hogy ezt az ügyet itt a nyilvánosság előtt megvilágítsam, mert semmiképen sem vagyok hajlandó burkolt gyanúsításoknak bűnbakul szolgálni. Polémiába nem bocsátkozom, hanem pusztán arra szorítokozom, hogy valódi és nyomtatott tényeket idézzek, a melyeknek alapján azután az olvasó eldöntheti, vajjon a referens úrnak állításaira: «irtózunk attól, hogy ok nélkül az *utánzás bélyegét* nyomják reánk akárhol is . . . olyan megjegyzést tesz (már t. i. a *Monatschrift*) a végére, *melyből az gondolható, hogy a készülő magyar közoktatási reform a poroszokéval van összefüggésben . . . akkor sem szabad a poroszokkal való összefüggést e kérdésben bizonyítanunk*» — rászolgáltam-e vagy nem.

A tények tehát ezek. Az *U. P. Revue* ápr.—májusi számában könnyebb áttekintés kedvéért szempontok szerint tagolva megjelent a miniszternek költségvetési beszéde. Ezt egy összefoglaló bevezetés előzte meg, melyben többek közt szószerint ez olvasható: Mit grosser Aufmerksamkeit und unermüdlich verfolgt Dr. Wlassics die sein Ressort betreffenden Vorgänge in den grossen Kulturländern, insbesondere in Deutschland und in Frankreich, um deren Erfahrungen zu unserem Vorteile zu verwerten. Doch geht er dabei mit grosser Sorgfalt zu Wege, denn er erwägt vorsichtig, ob die fraglichen Neuerungen auch für unsere Verhältnisse passen und ob sie mit unseren nationalen Kulturbestrebungen vereinbar sind.»

A *Monatschrift* juliusi száma (383—386. lap) a forrás megnevezésével «Der ungarische Unterrichtsminister über die Mittelschulreform in Ungarn und in Deutschland» czímmel egész terjedelmében leközi a *Revue* cikkének egy részét, és bevezetésül és befejezésül csatol hozzá néhány sort. A bevezetés így szól: «Anfang April dieses Jahres hat der ungarische Kultus- und Unterrichtsminister Dr. Wlassics

im Abgeordnetenhaus die Verhandlungen über sein Ressort mit einer grossangelegten Rede eingeleitet, welche durch ihren Ideenreichtum einen durchschlagenden Erfolg erzielte und wiederholt durch Kundgebungen des Beifalls unterbrochen wurde. Für uns ist der Teil der Rede von besonderem Interesse, *der eine Parallele zwischen der Fortführung der preussischen Schulreform und den gleichen Bestrebungen in Ungarn zog.* Itt a «gleichen Bestrebungen» még félreértést támaszthatna, jóllehet világos, hogy ez általánosságban vonatkozik a «Schulreform»-ra, de a referens úr nem is ezt hibáztatja, hanem a következő befejező részt: «Die lang anhaltende Zustimmung und die lebhaften Elfenrufe eines grossen Teiles der Abgeordnetenkammer lieferten den Beweis, *mit welchem Interesse in dem aufstrebenden Volke der Ungarn Schulfragen behandelt werden und mit welcher Teilnahme diese Fragen im Zusammenhang mit unserer Entwicklung verfolgt werden.*»

Ime a tények, a melyekből i—s úr, hogy hogy nem, támadást és ráfogást kovácsol, holott azt hihetné az ember, hogy örvendetes jelenség számba mehetne az, ha Németországnak legnagyobb és legtekintélyesebb tanügyi folyóirata ilyen hízogó módon vesz rólunk tudomást. Legyen nyugodt i—s úr, *ellenségeimmel szemben meg tudom védeni magamat és a magyar tanügyet; nézze csak meg a megszűnt Wychgram-féle «Zeitschrift für das ausländische Unterrichtswesen»-t, vagy akár az Ung. Pæd. Revue-nek szóban forgó számát (melyet úgy látszik, nem is látott, különben észre kellett volna vennie, hogy ott a szerkesztői üzenetekben egy belga folyóirattal alaposan elbánok), nem is szólva külföldi levelezésemről, s akkor kénytelen lesz maga is beismerni, hogy én a «ne bánts a magyart» elvet illetőleg senkinek leczkértetésére nem szorultam.*

Ez az egész ügy különben csak megerősít abbéli szomorú hitemben, hogy nálunk bizony kár a tanügygyel komolyan foglalkozni. A ki mégis megteszi, vagy gyógyíthatatlan idealista vagy — örült, mert biztosra veheti, hogy hivatalból az elismerésnek ellenkezőjét, irodalmi téren pedig *itthon* csak támadásokat vagy agyonhallgatást fog tapasztalni. S ebben hajszálnyi tulzás sincs.*

Budapest, 1902 november 6-án.

KEMÉNY FERENCZ.

* Kemény F. úrnak e nyilatkozatban említett munkásságát őszintén tiszteltem; sem reá, sem az Ung. Pæd. Revuere szavaim nem vonatkoztak. E határozott kijelentéssel önként elhárul rólam a soraimban különben sem található *támadás, ráfogás és burkolt gyanúsítás* vádjá. Ha azok a sorok nem volnának teljesen érthetők, az az oka, hogy ott semmi fejtegetésnek sem volt helye. A «reform»-ra vonatkozó megjegyzéseimet a *Huszdik Század* 1902 szeptemberi számában megtettem.

i. s.